

Dělníci a komunismus 5/5

Pracovní list využívá dva dokumenty, které popisují události na náměstí Svobody. První přibližuje perspektivu demonstrujícího dělníka Iljii Nazarkevče, druhý ilustruje pohled vysokého komunistického funkcionáře. Prostudujte oba dokumenty a pokuste se z nich vyčíst, co se na náměstí Svobody stalo.

Dokument 5: Plzeňské povstání: demonstrace na náměstí Svobody z perspektivy dělníka

Otázka: Jaká byla vaše činnost v radnici?

Odpověď: Po vniknutí do místnosti rozhlasu na radnici bylo již přítomno více osob. Z počátku jsem se k aparátu rozhlasu nedostal ale stál jsem asi 3 až 4 kroky od něho. Zezadu mě někdo vyzval, abych zapnul rozhlasové zařízení, na což jsem odpověděl, že tomu nerozumím, že jsem elektrikář a že proto na to sahat nebudu. Kdo na mne volal, nevím. O uvedení rozhlasového zařízení do chodu se pokoušel muž v modrém tričku, asi 20 r. starý, světlých kaštanových vlasů, což se mu nepodařilo. Ze strany k zařízení přistoupil muž v civilním tmavém obleku, asi 46 r. starý a uvedl přístroj do chodu. V té době jsem stál za mužem v modrém tričku, který již začínal mluvit do rozhlasu. Do rozhlasu křičel: "Občané a občanky, semkněte se v pevné řady, jste dělníci, nenechte se okrádat, hlasujte se o to, co vám patří, nenechte se zastrašit" a podobně. Po domluvení vlezl do okna a mával ven demonstrujícím za velikého jásotu. Mikrofon mu takřka vyrval z ruky muž asi 21 r. starý černých vlasů, oblečen do tmavého civilního saka a kalhot modraček. Do mikrofonu křičel podobné protistátní výzvy k demonstrujícím. Náhle však přestalo rozhlasové zařízení pracovat, a proto uvedený muž odložil mikrofon na stůl. Sám jsem si všiml, že kontrolní světla, která dříve svítila, nesvítili.

Při vysílání rozhlasem se do místnosti tlačilo stále více demonstrantů, a proto nebylo možné místnost dveřmi opustit. Proto jsem následoval muže v modrém tričku, který vyskočil přes stůl oknem na náměstí. Byl jsem asi třetí nebo čtvrtý, který vyskočil oknem. Po mém vyskočení z radnice začalo se davem provolávat, že se jde na rozhlas nahoru, tj. do Škrétovy ulice. Já sám jsem to provolání též křičel. Mezitím však někdo začal křičet, že tento rozhlas je obsazen vojskem. Více nevím, jak dále bylo v tomto směru pokračováno.

Dokument 6: Situace na náměstí z pohledu úřadů

Krátce po 10 hodině 1. června 1953 počalo se plzeňské náměstí zaplavovat množstvím lidí, většina z nich přišla v dělnických pracovních oděvech. Šli průvodem Prešovskou a Riegrovou ulicí a během čtvrt hodiny zaplnili úplně severní část náměstí Republiky před radnicí. Podle odhadu mohlo to být asi 3–5 tisíc lidí, kteří skandovali různá hesla, jako na příklad: „Chceme svobodné volby“, „Chceme novou vládu“, „Chceme naše peníze“, „Máme hlad“, „Pryč s komunisty“ apod.

Odešel jsem na ulici a vylezl jsem na před nákladního auta, které stálo v jízdni dráze a pokusil jsem se ke shromážděným promluvit. Hluk však neustal a všichni křičeli „Chceme mluvit do rozhlasu“. Vešel jsem tedy do místnosti, kde máme umístěnou rozhlasovou ústřednu a hovořil jsem ke shromážděným odtud, přičemž jsem se pokusil vysvětlit význam měnové reformy. Po několika minutách však dav vyrazil dveře této rozhlasové místnosti, vniklo tam asi 150 lidí, kteří do posledního místa tuto místnost naplnili, vytlačili mě od mikrofonu a sami se pokusili mluvit k demonstrujícím. Po několika minutách však naši soudruzi vypnuli proud, a tak zamezili jejich provokačním projevům v městském rozhlase. Mezitím vnikly desítky dalších demonstrantů do prvního poschodí radnice do kanceláří I. referátu, kde demolovaly některá vnitřní zařízení včetně některých psacích strojů. Strhali ze stěn obrazy státníků, busty, ničili je a vyhazovali oknem na ulici. Dále vypáchili dveře několika kanceláří, utrhali telefonní vedení a do jednoho okna vyvěsili velký obraz Beneše. Na stožár před radnicí vyvěsili československou státní vlajku. Na ulici pak dále vykřikovali hesla, která jsem již vpředu uvedl a setrvali na náměstí. Mezi 12–13 hodinou odcházela část demonstrujících k budově krajského soudu, československého rozhlasu a poště, jak bylo zjevno ze směru jejich odchodu a z výkřiků. Přesto však zůstalo značné množství demonstrantů téměř až do 14 hodin, kdy za pomoci SNB, vojska a Lidových milicí byli z náměstí částečně vytlačeni, částečně se rozešli, přičemž několik provokatérů bylo příslušníky Lidových milicí a SNB zajištěno.

Složení demonstrantů bylo převážně z mladých lidí, přičemž mezi nimi bylo značné množství tzv. „pásků“. Pokud byli přítomní i starší lidé, byli mezi nimi někteří známí živnostníci jako Doležal, kamnář, Hodek, který měl živnost na čištění výkladních skříní a oken, známý Fencel, prodavač národněsocialistického tisku apod. Od 2 hodin nastal na náměstí Republiky úplný klid.

Orientující otázky:

- V čem se tyto pohledy shodují a v čem se odlišují? Lze mluvit o organizovaném a promyšleném jednání stávkujících? Jaká byla role Illji v těchto událostech?